

- I. Stekel van de aarsvin achteraan getand (II).
- A. vier baarddraden (B). *Cyprinus* CUVIER.
1. rugvin 3 stekels, buikvin 2 stekels, dwarslijn 5-1-7 $\frac{1}{2}$ (2). *C. carpio* L.
2. rugvin 4 stekels, buikvin 1 stekels, dwarslijn 5 $\frac{1}{2}$ (6)-1-7 $\frac{1}{2}$ (8). *C. carpio* L. var. *flavipinnis* C. V.
- B. geen baarddraden. *Carassius auratus* L.
- II. Stekel van de aarsvin achteraan niet getand.
- A. Rugvin 10 tot 18 stralen (B). *Osteochilus hasselti* C. V.
- B. Rugvin met 7-9 stralen.
1. de mondhoeck reikt tot aan de vertikale lijn van den voorsten rand van het oog (2). *Hampala macrolepidota* C. V.
2. de mondhoeck reikt niet tot aan de vertikale lijn van den voorsten rand van het oog (a).
- a. 3 $\frac{1}{2}$ schubben tusschen de zijstreep en de rugvin (b). *Labeobarbus Rueppell* (aa).
- aa. In het midden van de onderste lip bevindt zich een duidelijke lob (bb). *L. tambroïdes* BLKR.
- bb. De onderste lip vertoont geen lob. *L. soro* C. V.
- b. 6 schubben tusschen de zijstreep en de rugvin. *Puntius javanicus* BLKR.
- Eindelijk nog een paar woorden over de inlandsche namen. In West-Java zijn de meest gebruikelijke namen voor de hier besproken karperachtigen vischsoorten als volgt: *Ikan mas* en *laoek mas* voor *Cyprinus carpio* L. var *flavipinnis* C. V. *kantjera* voor *Labeobarbus tambroïdes* BLKR., *tambra* voor *Carassis auratus* L., *soro* voor *Labeobarbus soro* C. V., *hampal* voor *Hampala macrolepidota* C. V., *nilem* voor *Osteochilus hasselti* C. V., *tawes* voor *Puntius javanicus* BLKR.

Men bedenke echter steeds dat er heel wat verwarring heerscht en men nooit, zonder de visch bepaald zelf te hebben gezien, op den inlandschen naam mag vertrouwen. Een typisch staaltje b.v. is, dat te *Tasikmalaja* en in de geheele buurt van *Singaparna*, *Garoet*, enz. de *ikan mas* overal met den Soendaneeschen naam *laoek mas* aangeduid wordt, terwijl de *Labeobarbus tambroïdes* BLKR. altijd *kantjera* geheeten wordt. Te *Pandjaloe* echter, op een kleine 30 paal afstands, kent men de *L. tambroïdes* BLKR. niet en noemt er de gewone *ikan mas*: *kantjera*.

PAUL VAN OYE.

NONGKODJADJAR.

Vroeger verbeuzelde ik graag mijn tijd in het Vondelpark met het kijken naar de vallende eschdoornbladeren, als in den vroegen winter de morgenzon het ijskorstje wegsmolt, waarmee de steel nog aan den tak vastzat; of met het bewonderen van de roestroode en zwarte schimmelvlekjes op stervende bladeren en dood hout. En het leven heeft mij nog maar weinig veranderd in twintig jaar, want als ik in de bergen door een verlaten koffietuin dwaal, heb ik weer hetzelfde gevoel als vroeger en bekijk ik een mosplantje met denzelfden eerbied. In het Vondelpark zwierf ik het liefst rond als in den herfst door den motregen dikke druppels aan de takken hingen, die langzaam aan neervielen. Maar

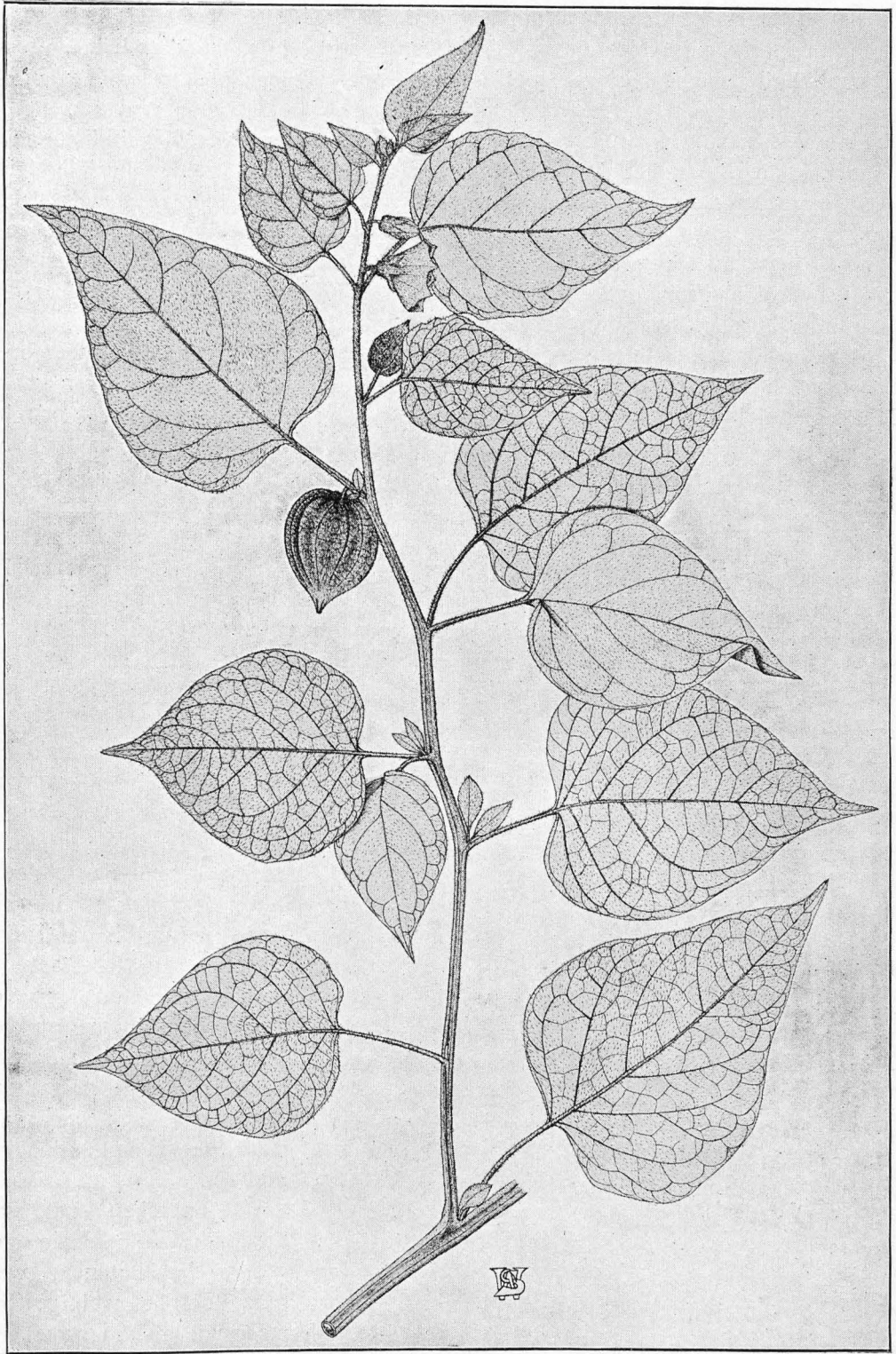

Fig. 1. *Physalis peruviana* L.

hier is het de mist die door de kruinen van de dadapboomen trekt. De enkele druppels die reeds vallen, zijn misschien de voorbode van een regentje, maar dit behoeft geen reden te zijn naar huis te gaan. Liever zoek ik nog eens naar een plek waar bramen groeien, die op open plekken in groot aantal bijeen staan. De helderroode vruchten hebben een tamelijk flauwen smaak, maar ik geef ze niet voor al die zoetheid in blik, die uit Californië moet komen. Aan het plukken, dat op zich zelf al een prettige bezigheid is, komt hier geen einde, zoo overvloedig zijn zij. Wij zullen morgen hier eens met de kinderen heengaan. Meestal gaan zij op hun eigen houtje een onderzoekingstocht doen, zooals zij dat noemen, maar nu weten zij geen uitgangetje te bedenken, want ik heb hen verboden naar den waterval te gaan, nadat zij eens — of misschien ook wel meerdere keeren — vlak aan den rand zijn gaan staan, om te zien hoe diep het water wel viel.

De bramen schijnen niets begeerlijks te hebben voor de vogels. Of is er misschien voldoende ander en lekkerder voedsel voor hen? Alleen wantsen zie ik er aan zuigen. Ik geloof ook niet, dat de *boedengs* er naar omkijken; die blijven meestal maar hoog in de dadapboomen zitten, waarvan zij de jonge blaadjes afplukken en oppeuzelen. Het blijft mij een raadsel, dat zij zich niet, als zij van den eenen tak op den anderen springen, verwonden aan de scherpe stekels (niet *doorns*), waarmee die boomen tot aan de uiterste vertakkingen voorzien zijn. Onder die zwarte apen zag ik er twee, die kaneelbruin van kleur waren, óók *boedengs* en behorende tot denzelfden troep, maar alleen afwijkend in kleur. — De dadap groeit hier in zulke hoeveelheden (het zijn oude schaduwboomen), dat de inlanders bouw- en stookmateriaal in overvloed hebben: alle huizen zijn van dit hout gemaakt, zij hebben alleen een zinken of blikken dakbedekking.

Er groeit hier nog meer, dat van onze gading is, o.a. een soort jodenkers: *Physalis peruviana* L. (Fig. 1). De karbouwenhoeders leeren ons, dat de vruchten eetbaar zijn. De

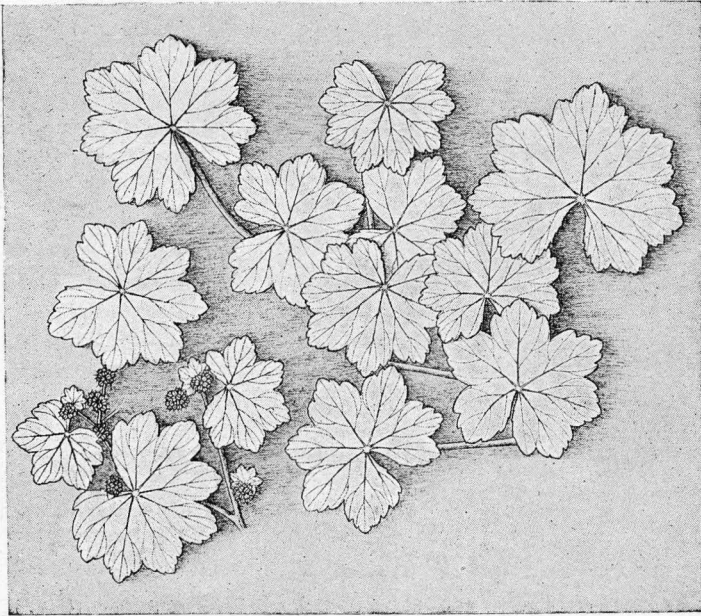

Fig. 2. *Hydrocotyle javanica* THUNB.
nica Thunb. (Fig. 2), met zeer decoratieve blaadjes, die soms een mozaïk kunnen vormen.

smaak doet sterk denken aan die van de kruisbessen, maar wij durven er slechts weinig van te eten, omdat zij tot zoo'n beruchte familie behooren: de Nachtschaden; de bouw van de bloemen demonstreert dit duidelijk. In het boek van HEYNE staat vermeld, dat de vruchten soms op den pasar te Buitenzorg verkocht worden, terwijl de menschen hier beweren, dat zij duizelig worden als zij er wat te veel van eten, maar het eene sluit het andere niet uit.

Tusschen het gras op beschaduwde plekken en onder groote ficusboomen, waar het gras door het weinige licht niet meer wil gedijen, groeit een kruipend plantje: *Hydrocotyle java-*

Het is verwant aan *daoen kaki koeda*, wat gemakkelijk te zien is aan de bloempjes en vruchtjes. Voor amateurs in de botanie zal het een verrassing zijn bij het determineeren te bemerken, dat het tot de Schermbloemigen behoort, want noch de vorm der bladeren, noch de bouw van de bloeiwijze doen aan deze plantenfamilie denken.

Aardig is het gezicht der rijkbloeiende fuchsia's: *Fuchsia coccinea* Ait. (Fig. 3), die hier verwilderd is. De kinderen hebben van de tegenoverstaande, scharlakenroode bloemen al gauw oorbellen gemaakt, zooals zij het met de kersen in Holland doen.

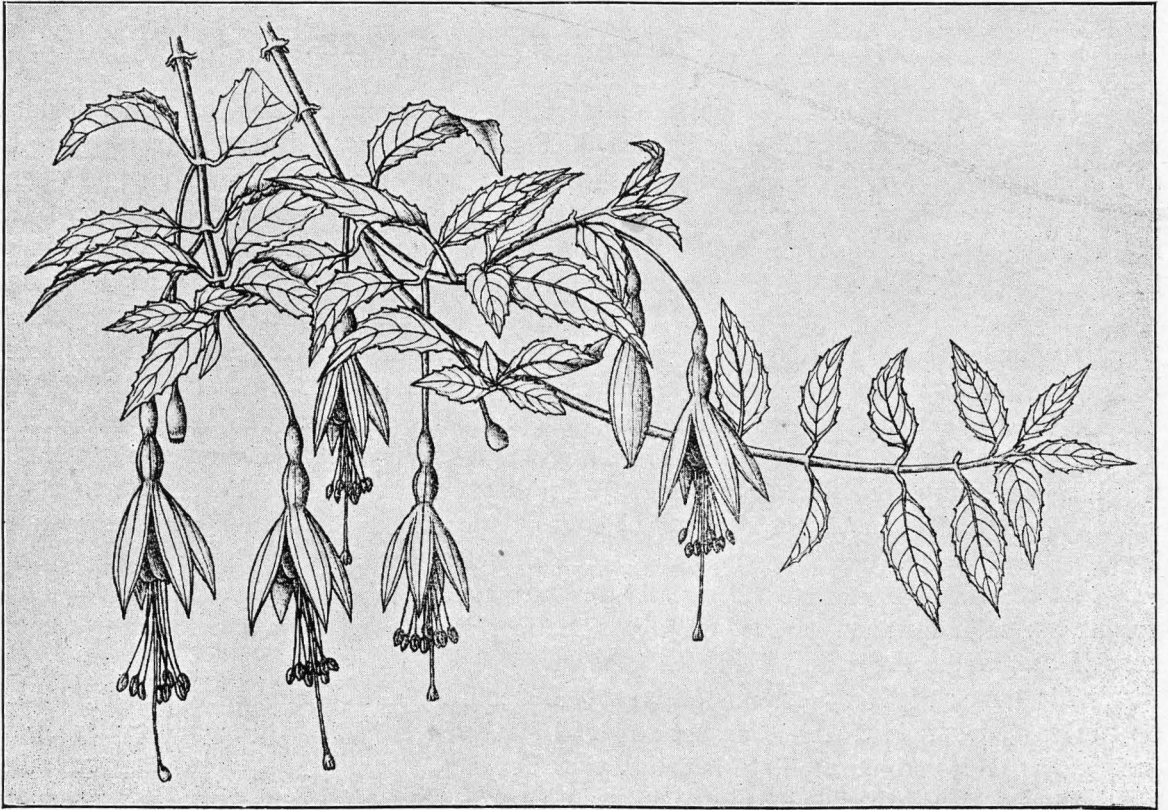

Fig. 3. *Fuchsia coccinea* AIT.

Minder mooi, maar even interessant is de *Gynura sarmentosa* (Bl.) DC., een composiet, waarvan de bloemhoofdjes tusschen de omringende heesters uitsteken, maar waarvan de hoofdstengel niet gemakkelijk te vinden is. De plant heeft meters-lange, slappe stengels, die zich dan ook niet rechttop kunnen houden en daarom over de steviger takken van haar steunsel heen hangen. Op de oostelijke helling van den G. Lawoe groeit *Gynura aurantiaca* (Bl.) DC., een prachtig kruid, dat geheel met een donkerpaarsen gloed overtoegen is, die ik hier echter nog niet gevonden heb. Beide zijn gemakkelijk te herkennen aan den stank der bloemen; het is een merkwaardig luchtje.

Op iets vochtige plaatsen groeit algemeen *Polygonum posumbu* Thw. Uit vele der bloemknoppen stak het vruchtlichaam van een zwam, die als een ster zijn omhulsel ontplooid en zoo een zwarte sporenmassa liet zien.

Tijtjaks heb ik hier niet gezien; ook geen musschen, wat ik eerst bemerkte, toen ik eens een dagje op Lawang was, waar ze wel zijn.

Tot slot vermeld ik nog een groote, blauwe winde (*Ipomoea*), die met de *ketjoeboeng* wedijvert in het voortbrengen van een overvloed van bloemen, waardoor iedere bezoeker van dit plaatsje in verrukking komt.

Madioen, 1922.

C. A. WISSE.

iets over vertakte boomvarens.

Hoewel bekend met het bestaan der vertakte boomvarens, was het de ontdekking van een exemplaar van *Alsophila glauca* J. SM. var. *setulosa* HASSK., dat eerst recht mijn belangstelling opwekte. Ijverige nasporingen langs tuinranden en op vroeger opengekapte en nu voornamelijk weer met boomvarens begroeide oerboschstukken, werden ruimschoots beloond. Bijzonder viel het mij op, dat alle vertakte exemplaren voorkwamen langs de wegen of aan de tuingrenzen, plaatsen dus, welke uit den aard der zaak wel eens werden schoongemaakt, of liever een enkele keer per jaar werden opengekapte. Onderzoekingen in die richting brachten verrassende uitkomsten. Het gelukte steller dezes langs den weg van Pamagatan naar Bandjarwangi tusschen paal 22 en 24 twee exemplaren van gevorkte boomvarens te ontdekken, langs den weg naar de Tjilaoeteureunbaai (Pameungpeuk), tusschen paal 22 en 26 een zestal, waaronder een exemplaar met 4 en een met 5 takken. Een van deze twee werd vlak na de ontdekking door een zwaren storm vernield, de andere moet, wanneer schennende handen die niet opzettelijk hebben weggekapt, er nog staan. Jammer genoeg, konden hiervan door omstandigheden geen foto's genomen worden. De vertakte varens aan den weg naar Bandjarwangi, welke de oostgrens vormt van mijn toenmalige thee- en kina-afdeeling, zijn door mij in onderhoud genomen, evenals die, welke langs de tuinranden groeien.

Als boven reeds opgemerkt, frappeerde het mij, dat alle vertakte exemplaren groeiden op plaatsen, waar blijkbaar eens het snijdend staal van kapmes of tjongkrang was doorgedrongen. De veronderstelling lag dus voor de hand, dat zij vroeger een kap door het groeipunt hadden gehad, niet diep genoeg om ze te doen afsterven, maar juist goed om de vertakking te veroorzaken. Weliswaar zullen bij het zoeken voornamelijk de gemakkelijk te bereiken vertakte exemplaren worden gevonden, dus die, in de directe nabijheid van wegen en opengekapte bosch-sleuven, het feit echter, dat het afzoeken van een terrein van ongeveer 6 Bw. verlaten, en nu zeer dicht met boomvarens begroeide kinatuinen geen resultaten oplevert, wettigt wel de juistheid van het bovengeopperde vermoeden. En zoo kwam in mij het plan op vertakte boomvarens te maken. Beschikbaar materiaal was er in overvloed. Langs de vele ravijnranden, welke in het zeer grillige en steile terrein bij tientallen voorkwamen, staken de varens in gesloten gelederen hunne, van onder mooi wit glanzende kruinen in de sombere, bijna eeuwigdurende mist. Ongeveer een honderdtal exemplaren werd onder handen genomen. Op zeer verschillende wijze werden de groeipunten bekapt en verminkt.

Vele exemplaren stierven hierdoor af, wat niet te verwonderen was; de verwondingen gingen van een lichte kap recht in het groeipunt, tot bijna algeheele vernietiging hiervan. Nog meerdere groeiden kalm door, hoewel op de verminkte plaats duidelijk een litteken